

Vuitcentisme

I

En tots els aspectes de la vida, naturalment, hom se sent atret a una cosa determinada que el delecta amb més fruïció que no les altres. Jo, en quant a història, he estat enormement enamorat del segle passat. Ja de petit em plavia dibuixar dames amb mirinyac i ombrel·la i cavallers amb levita, copalta i xalina; ara, en quant a aquest aspecte, m'ha vingut com una febre; però, deixant l'art de banda (que ja tindrem altra avinentesa per a parlar-ne) m'ocuparé de la part, diguem-ne psicològica del segle. M'han plagut particularment dues coses: el romanticisme i la fermesa dels ideals. Deu ésser degut a això, que veig l'actual segle en devallada.

En les nits crues de l'hivern, assegut al redós de la llar, recordo encara quan el meu avi ens contava les gestes de la seva joventut. Jo sentia una mena d'admiració, com si fossin personatges de llegenda, aquells homes que, per a defensar llur ideal, es llençaven a la muntanya amb l'arma a les mans. El meu avi havia estat un d'ells. De jove net es féu voluntari republicà d'un grup d'homes que comanava el «Xic de les Barraquetes» per les muntanyes de Montserrat. Fôu combatent en la memorable desfeta de l'exèrcit de Martínez Campos a Sarrià. Liberal decidit, va emprar tota la seva vida al costat de l'ideal i per l'ideal. Me n'havia arribat a contar de coses! Quan remembrava fets llunyans, els ulls, uns ulls petits que tenia, se li humitejaven i li sortia la veu com a glops; allavors, dissimuladament es treia el mocador i s'eixugava les llàgrimes i reprenia després amb el mateix entusiasme. En mig de la seva peroració, sortia l'oratória d'en Castelar, les gestes d'en Prim, les atrocitats d'en Savalls, la bondat d'en Giner de los Rios; però, per damunt de tot, aixecava amb èxtasi quasi religiós la figura apostòlica de Pi i Margall. Pi era el seu sant predilecte. Només es dolia del seu excés de tolerància i de la manca de tàctica governamental.

Jo, per aquells temps de l'infància, influït sens dubte pels parenostres de l'escola, me l'imaginava un home bô, sí, però quelcom apartat del veritable camí; i aquest per mí era el camí del cel. Més tard, m'ha vagat de pensar en la pau de la consciència que pot reportar una vida recta i honrada.

Allavors, Espanya seguia una època arcàica, d'ensopiment intel·lectual. En art, o més ben dit, en pintura, la desorientació era ben notable. Goya i Fortuny, entre pocs altres, fóren els únics que en podríem dir supervivents; la seva pintura era lluminosa i rublerta de vida; l'altra, era freda i decadent.

A França, les doctrines de Voltaire, Rousseau i Diderot ja havien fructificat i fentinejaven en més o menys aplom una nova orientació política. El canvi radical francès havia d'influir forçosament en la política eixorca d'Espanya; en arts i literatura, s'obirava també l'altra part

del Pirineu. Victor Hugo i Lamartine foren els renovadors de la poesia francesa; el primer, en mig de les seves exaltacions patriòtiques i democràtiques; l'altre, amb el seu romanticisme prenyat d'humanisme i tendresa.

A Catalunya potser sí que amb el seu pairalisme aburguesat no arribaren o arribaren massa tard els aires saludables de la França revolucionària. D'aquí se'n desprèn la total ideologia del provincialisme català; es pot dir que anava mig segle atrassat. Per això són de lamentar totes les guerres que es cuidava de fomentar per les contrades de Catalunya i que sorgien per fins tan egoïstes com poc tranquil·litzadors per al proletari. Era en g'au tan baix l'esquifidesa moral d'allavors, que l'home que en un poblet qualsevol es deia liberal ja podia marxar del poble; el miraven (si no el tenien agafat per l'estómac, i allavors el resultat era més lamentable) com un mal subjecte o un bort de l'infern.

Però jo giro l'esguard vers aquell segle del laïcisme i dels lliurepensadors francesos; vers aquells homes, siguin del partit que es vulgui, i no puc menys que donar una ullada al nostre temps, que, com diu molt bé Litrán, abans de proclamar-se en favor de la veritat, hom ha de sospesar el profit o el perjudici que ella ens pot portar.

En altres articles successius, si se m'és permès, parlaré del romanticisme i de l'art d'aquest mateix segle.

FRANCESC SERRA

La censura d'un llibreter

Mentre els homes liberals d'arreu del món s'esforcen a fer surar la veritat i l'intel·ligència per damunt l'obscurantisme i l'ignorància del poble creient, un nucli de reaccionaris ben definit i conegut de tothom, apel·la a tots els mitjans per a fer fracassar els esforços humans de tots aquells homes amants de la justícia i de la veritat en tots els ordres de la vida humana.

Però aquests éssers de criteri tancat, que enganyen el poble crèdul, senten avui afeblir sota llurs peus, com una cosa que va a fondre's a l'escalf dels raigs de sol que es desprenen de la veritat i l'intel·ligència, el seu únic baluart estable: l'ignorància.

La lluita entre la llum i l'obscurantisme, té més cops amagats que vistos, puix que les vertaderes batalles que han de decidir la victòria a la veritat — perquè tard o d'hora sura sempre — es lliuren en l'esperit, en la consciència de cadascú; per tant, els il·luminats amb la llum de la raó, no poden comptar-se un per un, sols de tard en tard poden ésser comptats a milers aquells als qui se'ls han esvaït les ombres que enfosquien llur esperit.

També confiem en la croada llibertadora del criteri esclavitzat no tornar a veure el dolorós cas de que un llibreter ignorant, aconsellat per respectables senyors amics de l'ignorància, exclouï de les seves estanteries tots aquells llibres i periòdics lliures de tot perjudici que tant servirien per a enlairar a les regions sanitàries i lliures, l'esperit del poble.

D. COLOMER I OLIVERAS

El vaillet que no plora

Plou i fa fred; els carrers són foscos i els pocs llums que hi han fan destacar les ombres dels vianants que passen depressa, tot eixoplugant-se dessoria els paraigües. Jo, amb tot i el fred, sento com un plaer, en caminar poc a poc. El soroll de l'aigua m'és com una música agradable i el meu temperament, aficionat a observador, fa que pugui mirar amb tota calma els petits incidents propis d'un vespre de pluja.

Hi ha qui la pluja el fa posar alegre; a altres els dona per rondinar; tampoc falta aquell que mira tan prim de no mullar-se els peus, que es mulla del cap. Així vaig distreient-me, quan sento que els meus peus trepiïgen quelcom que no són precisament les lloses de la vorera. Miro i veig un vaillet del qual jo no m'en havia donat compte i del qual precisament eren els seus peus el què jo trepiïjava. Estava allí, tot arrupit en un portal.

—Perdona, nen. Que t'he fet mal?

—pregunto

—No, no.

—Què fas aquí? Que no veus que et mulles?

—Oh! La mare treballa, que fa *turnos*, i espero el pare, que plegarà a les set.

Mentre ha durat aquest curt diàleg, el noi em mirava d'una manera estranya, gens pròpia de la seva edat. M'he després d'ell com mig avergonyit. Forçosament en trepitjar-lo, li hauré fet mal; però ell ha reprimat el gest de dolor per a llençar damunt meu una mirada de quimera, d'odi.

Ja no he pogut fixar-me més amb els que passaven. Aquella mirada m'ha tingut preocupat. Com pot ésser, aquell mirar, a l'edat que sempre es té l'alegria a la cara, i que quan s'amaga aquesta surten les llàgrimes, perquè és l'edat que s'és més sensible als dos efectes extrems?

Aquell noi m'ha mirat com un home gran. En l'escola de la vida ha estat un precoç. Amb seguretat que el recorregut que fem molts en trenta anys, aquell noi no n'hi ha estat més que quatre o cinc.

Hom admira l'infant que amb rara facilitat interpreta al piano les obres dels grans mestres, com també el nen que aprèn totes les lliçons a l'escola. La precocitat de l'un i l'altre, però, les més de les vegades és en perjudici de la seva salut.

En canvi, de la precocitat en la vida, que, per desgràcia, és tan abundant, ni ens en donem compte.

El primer senyal de vida que donem, quan venim al món, és el plor. Forçosament aquest vaillet que en aquest vespre d'hivern estava mullat i patint de fred i que en trepitjar-lo no plora, és que en els seus pocs anys ha sofert i plorat tant, que dintre seu ja no li resten llàgrimes.

CUCH